

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

FÂTIHA SÛRESİ TEFSİRİ

Ramazanoğlu
MAHMUD SÂMÎ

 ERKAM
YAYINLARI

TAKDİM

*F*âtiha Sûresi Tefsiri olarak okuyucularımıza takdim ettiğimiz bu eser, muhterem müellifi **Ramazanoğlu Mahmud Sâmî Efendi** tarafından, *Ruhu'l-Beyan Tefsiri*'nden hulâsaten istinsah edilip, muhtelif sohbetlerinde okunup şifâhen tercüme edilmiştir.

Bu defa, müellifin kendi el yazmaları aslî nüshanın tamamı, yayınevimizce tercüme edilip müellifinin tasdik ve tasvipleriyle eser Türkçe olarak okuyucularımızın istifâdesine sunulmuştur.

Cenâb-ı Hak'tan okuyup anlamak ve mûcibi ile âmel etmek niyaz ederiz.

Erkam Yayınları

Fâtiha sûresi, baş tarafında mebde ve meâda müteallik bütün meseleleri, mârifettullahı, ilm-i Kur'ân'ın mevzûunu ve mukaddemâtını, ortasında ilm-i Kur'ân'ın mevzû'-ı hâssı, gâyesi ve dîn-i İslâm'ın en büyük kanûn-ı fitrat olan nisbet-i ilâhiye ile cümle esrâr-ı ictimâiye ve hukûkiyeyi beyân ettikten sonra son kısmında da tarîk-i Hakk'ın en güzel târifini en muazzam bir belâgat ile tesbit etmiş ve bunların cümlesini başındaki "Elhamdülillah!" cümle-i bâliğasına derc edip ebeden geçerli olduğunu Allah adı ile îlan eylemiştir.

İslâm, gadaba uğratmadan, dalâlete düşürmeden, saâdet ve selâmetle Allah'ın nîmetlerine ve Allah'a götürüp "Elhamdülillah!" dedirten apaçık, dosdoğru hak, hakîkat ve istikâmet yoludur.

Bu dîne tam sarılmanın başı evvela Allah'ı tanımak, O'na "**Ancak Sana ibâdet ederiz ve her işimizde ancak Sen'den yardım dileriz.**" diyerek kemâl-i tevhit ile ahd ü mîsak ve ondan sonra kemâl-i ihlâs ile icbâbını icrâ için, cümle hukukun hududunu bildiren ve üzerinde suhûlet ve selâmetle yürümek mümkün olan müstakim şeriata hidâyet ve tevfiik talep eylemektir.

İSTİÂZE VE BESMELE

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İstiâze yahut teavvüzdeki hikmet, izin istemektir. Bu bir kapıyı çalmağa benzer. Nitekim bir sultanın kapısına varan, ondan izin almaksızın giremez.

Aynı şekilde Kur'ân'ı okumak isteyen kimse, Mâbud'u huzurunda münâcaata girmek istemektedir. Bu durumda o, lisânını temizlemeğe muhtaçtır. Lisân, lüzumsuz söz ve bühtan gibi şeylerle günahkâr hale gelir. Bu ise teavvüz, yahut istiâze ile temizlenir.

Mârifet ehilleri demişlerdir ki:

Bu kelime, Cenâb-ı Hakk'a yaklaşmak isteyenlerin veşîle kılacağı, kalbi mehâfetullah ile dolu olanların tutunacağı, mücrimlerin itâbı, helak olacakların geri çevrilmesidir. Hak âşıkları bu kelime ile gönül ferahlığına ererler. Kur'ân okumağa başlarken bu kelimeyi söylemek Rab-bü'l-âlemînin Nahl Sûresi'ndeki emr-i celîline imtisâldır.

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Kur’ân okuyacağın zaman koğulmuş şeytandan Allah’a sığın.” (Nahl Sûresi, 98)

Müslümanlar Kur’ân okuyacakları zaman istiâze ile başlarlar.

Hadis-i şerifte de:

“Cibril bana kalem ve Levh-i Mahfûz’dan böylece okuttu.” buyrulmuştur.

أَعُوذُ fiilinden ihbardır. Allah’ın fazlından isteme mânâsı takdir olunur. “Yâ Rabbî! Sana sığınırım!” demektir. Kul ile Allah arasında bir ahit vardır ve Cenâb-ı Hak:

أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ

“Benim ahdimi îfâ edin ki Ben de sizin ahdinizi îfâ edeyim!” (Bakara Sûresi, 40) buyurur. Kul أَعُوذُ demekle “Bütün noksanlığımla birlikte, kulluk sözümü yerine getirip Sana sığındım ve Sen’den affımı istiyorum. Sen de rubûbiyet sözünü îfâ ile beni koru!” demiş olur.

İstiâze kelimeleri üç kısımdır.

Birincisi **Sıfâtiyedir** ki; أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ “Senin gadabından rızâna sığınırım!” demektir.

İkincisi **Ef’âliyedir** ki; أَعُوذُ بِمَعَاذِكَ مِنْ عِقَابِكَ “Senin azâb ve ikâbindan affına sığınırım!” demektir

Üçüncüsü ise **Zâtiyedir** ki o da; أَعُوذُ بِكَ مِنْكَ “Sen’den Sana sığınırım!” demektir.

Mü'min istiâze ederken bu üç şeklini ve bunlara bağlı diğer nevilerini de bilerek istiâze etmelidir. Eğer bunu anlar da düşünürse, selef-i sâlihîn gibi:

أَعُوذُ بِاللَّهِ الْقَادِرِ عَلَى كُلِّ الْمَقْدُورَاتِ مِنْ جَمِيعِ
الْمَخَافِ وَالْأَفَاتِ

“Bütün korkulardan ve âfâtlardan, Allah'a sığınırım!” der.

Büyükler derler ki:

Bütün ilimler dört kitapta cem olmuştur. Bunların da hepsi Kur'ân'da; Kur'ân, Fâtiha'da; Fâtiha da besmelede; besmele de, 'Bâ'da derc olunmuştur. **Fahreddin Râzî**, *Tefsir-i Kebîr*'inde der ki; “Bütün ilimlerden maksud kulun Allah'a vâsıl olmasıdır. بالله deki bâ-i ilsâk¹ da kulu Allah'a vâsıl eder.”

الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ Allah'ın rahmetinden uzak ve uzaklaştırılmış şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım.

İbn-i Abbas -radiyallahu anh-'den:

İblis, Allah'ın emrine isyan edince lânetlendi ve “şeytan” oldu. Bu, onun lânetlendikten sonraki ismidir. Evvelki ismi “Azâzil” veya “Nâil” idi.

1. Bâ harfinin cer harfi olarak iki şeyin birbiriyle alâkasını beyan için kullanılma şeklidir.

Şeytanın, hemz, lemez, lems, vesvese, arabozuculuk gibi türlü türlü desîseleri olmasına rağmen, ondan sadece bunların birinden veya birkaçından değil, umûmî olarak şeytandan Allah'a sığınmak gerekir.

Ravzâtu'l-Ahyâr'da denir ki:

Şeytanların erkekleri ve dişileri olup çoğalırlar. Cinlerin de erkekleri ve dişileri vardır. Onlar da çoğalırlar ve bir müddet sonra ölürler. Meleklerin ise erkekleri ve dişileri yoktur. Çoğalmazlar, yemezler ve içmezler. Şeytan ve cinlerin hakikat ve vücutları olduğu muhakkaktır. Bunların varlığını ancak câhil filozoflar ve bazı tabipler inkâr ederler.

Hikâye olunur ki:

Zamanında sünnet-i seniyei ihyâ edenlerden ins ü cinnin müftüsü bulunan **İmam Gazâlî** -rahimehullah- bir gün musâhiplerinden olan cinlere dışarıdaki havâdisten sual etti. Onlar da:

– **Zemahşerî** bir tefsir yazıyor. Şimdi yarısına gelmiş durumdadır, dediler. İmam Gazâlî:

– Onun yazdığını buraya getirin, diye cinlere emretti, getirdiler. Gazâlî, Zemahşerî'nin yazdıklarının tamamını istinsah etti. Asıl nüshayı tekrar yerine gönderdi. Zemahşerî, Gazâlî'yi bir müddet sonra görmeğe gelince Gazâlî yanındaki nüshayı ona gösterdi. Zemahşerî hayrete düşüp taaccüp etti ve dedi ki:

– Eğer bu benim diyecek olursam, ki onu ben yazdım ve benden başkasının haberi yoktur, buraya nere-

den geldi? Eğer benden başkasınıdır diyecek olursam lâfz ve mânâdaki, vaz' u tertipteki bu derece aynıyet nereden geldi, akıl bunu kabul etmez.

İmam Gazâlî dedi ki:

– Bu senindir, cinler eliyle bize ulaşmıştır.

Zemahşerî'nin o güne kadar cinler hakkında bazı tereddütleri vardı. O mecliste bunu itiraf ederek tereddütleri zâil oldu.

“Şeytan” ile murad iblis ve avânesidir.

Denilmiştir ki: İster insten ister cinden olsun istikâmet yolundan saptıran her saptırıcıya da şeytan denir. Âyet-i celîlede, شَيَاطِينِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ buyurulmuştur ki **“İnsanların ve cinlerin şeytanları...”** demektir. (En'âm Sûresi, 112)

الرَّجِيمِ : Lânetlendikten sonra emr-i ilâhî ile melâike tarafından semâlardan atılan demektir ki şeytanın mezmûm bir sıfatıdır.

Büyükler demişlerdir ki:

İstiâze sadece dil ile söylenmekle tahakkuk etmez. Huzûr-ı kalb şarttır. Sözün hâle ve fiile uyması esastır. Dil “Eûzubillahi” derken hal ve harekâtın şeytana sığınmıyorsa; bu, mâsîyet ve tuğyanda şeytanla işbirliği yapmaktır ki Allah'a sığınma ile alâkası yoktur. Ârifin istiâzesi Allah'tan gayrisini görmektendir. Ârif kesret hicâbıyla perdelenmekten Allah'a sığınır. Şeytan işte bu ârifin nurundan korkar ve kaçır.

Ebû Saîd el-Harraz -kuddise sirruhû- iblisi rüyasında gördü. Ona asâsıyla vurmak istedi. İblis ona dedi ki:

– Yâ Ebâ Saîd! Ben o asâdan korkmuyorum, korktuğum şey, ârifin kalb semâsından doğan mârifet güneşinin şualarıdır.

Hasan Basrî demiştir ki:

Kim Cenâb-ı Hakk'a hakikat üzere huzûr-ı kalb ile istiâze ederse Allah onunla şeytan arasına üçyüz hicap koyar. Bunların her biri semâ ile arzın arası kadardır.

İbn-i Abbas -radiyallahu anhümâ-'dan rivâyet olunduğuna göre Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- bir gün mescidden çıkmışlardı. Kapıda iblisi gördüler. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- ona:

– *Seni Benim mescidimin kapısına getiren nedir?*
İblis:

– Beni buraya getiren Allah'tır. Hazret-i Peygamber:

– *Peki, ne için?*

– Bana sormak istediğini sorman için.

İbn-i Abbas -radiyallahu anhümâ- der ki: Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- ona ilk olarak namazdan sordu ve dedi ki:

– *Ey mel'un! Ümmetimi cemâatle namazdan niye men edersin?* İblis cevâben:

– Ümmetin namaza çıktıkları vakit beni kızgın bir humma tutar. Onlar dağılıncaya kadar kendime gelemem.

– *Peki, ümmetimi ilimden ve duadan niye men edersin?*

– Onlar duaya başladıkları zaman bana bir sağırılık ve körlük musallat olur. Onlar dağılıncaya kadar benden gitmez.

– *Peki, ümmetimi Kur'ân'dan niye men edersin?*

– Onlar Kur'ân okumağa başladıkları zaman, ben kurşun gibi erir giderim.

– *Ümmetimi cihaddan niye men edersin?*

– Ümmetin cihada çıktıkları vakit dönünceye kadar ayaklarıma zincir vurulur. Onlar hacca çıktıkları vakit de ayaklarıma ve boynuma zincirler vurulur. Onlar sadaka vermek istedikleri zaman da başıma testereleler konulur, odun kesilir gibi başımı parçalar, dedi.

Şeytan âdemoğullarının tabiatına, yiyip içtikleri ile musallat olur. İnsan yiyip içmeyi azaltırsa birçok şehvetleri kırmak için çalışmış olur ve böylece şeytanın müdâhalesine imkân kalmaz.

Beş vakit namaz nefsin ıslâhı için başta gelir. Kul namazın kıyam, kıraat, rükû, sücûd gibi erkânını iyi anlar ve huzurla, huşû ile namazlarını kılsa nefsinin terbiyeye imkân kazanmış olur.

Vehb İbn-i Münebbih der ki: Nuh -aleyhisselâm-gemiden çıkınca iblis aleyhillâne geldi. Nuh ona:

– Ey Allah'ın düşmanı! Senin ve ordunun onları saptırıp helak olmalarına onların hangi günahları yardımcı oldu, dedikte:

– Biz onlardan cimri, hırslı, hasetçi, zorba, aceleci birini görünce onu hemen yakalayiveririz. Bir kimsede bu huyların hepsi toplanırsa ona da “şeytan-ı merîd” yani “azgın şeytan” deriz. Çünkü bu huylar, şeytanların reislerinin huylarındandır, demiştir.

Haberde gelmiştir ki:

İblis aleyhillâne her gün dünyayı iki elinde kaldırır ve der ki:

– İnsana zarar veren, bir fâide vermeyen, onu üzen ve mesrur etmeyen şu dünyayı kim benden satın alır?

Ehl-i dünya derler ki:

– Biz alırız! Şeytan:

– Acele etmeyin, der: Onun bir kısım ayıpları vardır. Onlar:

– Beis yok, derler. Şeytan:

– Fiyatı birkaç dirhem veya dinar değildir, cennetteki nasîbinizdir. Çünkü ben bunu dört şey mukâbilinde satın aldım: Allah'ın lâneti, gazabı, azabı ve benden alâ-

kasını keşmesi. Bunun uğruna cenneti sattım. Ehl-i dünya:

– Bunlarla beraber kabul ediyoruz, derler. Şeytan:

– Bunda bana biraz kâr vermenizi isterim. Bu da dünyaya kalblerinizde yer ayırıp ebeden onu oradan çıkarmamanızdır, der. Onlar da:

– Kabul, derler ve alırlar. Şeytan, bunların arkasından der ki:

– Ne kötü bir ticâret bu!

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'e şeytanın vesvesesinden suâl olundu. Cevâben:

“Hırsız içinde bir şey bulunmayan eve girmez, bu, imânın apaçık delilidir.” buyurdular.

Ali bin Ebî Tâlib -radiyallahu anh- der ki:

Bizim namazlarımızla ehl-i kitabın namazları arasındaki fark şeytanın vesvesesidir. Çünkü şeytan onlarla uğraşmaz. Zîra onlar ona muvâfakat etmişlerdir. Mü'minler ise ona muhâlefet edip muhârebe etmektedirler. Muhârebe ise ancak muhâlefet halinde vukû bulur.

Namaza başlamadan evvel şu duanın okunması tavsiye olunur:

اللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ
 بَعْدَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ
 الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ ذُو الْمَلَكُوتِ وَالجِبْرُوتِ
 سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ tam bir âyettir.

Sûre başlarındaki besmele teberrüken ve iki sûreyi birbirinden ayırmak içindir. İstiâzenin besmeleye takdimi de namazdan evvel tahâret gibidir. Mâsivâdan tecerrüt edip Cenâb-ı Hakk'a yönelmek içindir.

Müslümanlara her hayırlı işlerine Allah'ın ismiyle başlamaları Allah tarafından emrolunmuştur.

Bütün ilimler bismelenin Bâ'sında derc olunmuştur. **Hazret-i Ali** -kerremellahu vechehû-: "Eğer yazmak istese idim Bismelenin "Ba" sı hakkında deve yükü kitap yazardım." demiştir.

الله ism-i celâli, Allah'ın isimleri içinde ism-i âzamdır.

Birisi dese ki; ism-i âzam kendisiyle dua edildiğinde muhakkak kabul edilen ve kendisiyle bir şey istenince muhakkak verilen bir ism-i ilâhîdir. Hâlbuki biz bu isimle dua ediyoruz fakat ekseri vakitler icâbet olunmuyor.

Biz deriz ki; duanın bir takım âdâb ve şerâiti vardır. Ancak bu âdâb yerine getirildiği takdirde icâbet olunur.

Duanın kabul olmasının ilk şartı helâl lokma ile ıslâh-ı bâtın eylemektir.

Denilmiştir ki:

Dua göklerin anahtarıdır. Bu anahtarın dışları helâl lokmadır. Duanın kabul olmasının son şartı ihlâs ve huzûr-ı kalbdır ki Cenâb-ı Hak:

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

“Allah’a dîni hâlis kullar olarak dua ediniz.” (Gâfir Sûresi, 14) buyurmuştur. Yani, îmanınıza girmiş küfür, şirk, nifak tohumlarını, kalbinize girmiş olan haset, kin, kibir gibi dininizi mahveden zehirli otları temizleyerek ve dininizi, îmanınızı bunlardan uzak tutarak hâlis bir din duygusuyla îman nûruyla dua ediniz, demektir.

İnsanın bir şeyi sâdece diliyle söylemesi, kalb huzuru olmadan oruç tutması, dua etmesi ruhsuz kalıba benzer. Duvardaki resim gibidir. Ancak huzûr-ı kalble yapılırsa bir fâidesi vardır.

الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ : Dünyada rahmeti bütün mevcûdâta şâmil bulunan, bütün mahlûkâtına rızık veren, onlardan türlü belâları def eden, âhirette rahmetini yalnız mü'minlere tahsis eden demektir. Dünyada, takvâsından dolayı muttakînin rızıkını artırmaz, fîsk u fücûrundan dolayı fâcirin rızıkını kesmez. Her bir mahlûkâtını kendi dilediğince rızıklandırır.

Rahmet, O'nun sıfât-ı zâtiyesindedir, aynı zamanda Cenâb-ı Hak'ın muradı rahmettir. Kulları için hayır

murâd eder, şerr murâd etmez. İrade de sıfât-ı zâtiye-sindendir.

Şeyh Dâvud-ı Kayserî demiştir ki:

Rahmet, sıfât-ı ilâhiyedendir ve o hakikat-i vâhide-dir. Lâkin zâtiye ve sıfâtiye olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlardan her biri umûmî ve husûsîdir. Sonra bu, dört kısma ayrılmıştır. Sonra bunların mecmûu yüz kısım rahmet olmak üzere dallara ayrılır. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buna işâretle:

جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ فَأَمَسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً
وَتِسْعِينَ جُزْءًا وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا فَمِنْ ذَلِكَ
الْجُزْءِ تَتَرَا حِمُّ الْخَلْقِ حَتَّى تَرْفَعَ الْفَرَسُ حَافِرَهَا عَنْ
وَلَدِهَا خَشْيَةَ أَنْ تُصِيبَهُ

“Allah rahmeti yüz parça kılmış, doksan dokuzunu kendi yanında tutup bir cüz’ünü yeryüzüne indirmiştir. Bütün halk, mahlûkât bu bir cüz sayesinde birbirlerine merhamet ederler. Hatta yavrusunu incitme korkusuyla kısrağın ayağını kaldırmaması bu rahmetten dolayıdır.” buyurmuşlardır. (Buhârî, Kitâbu'l-Edeb)

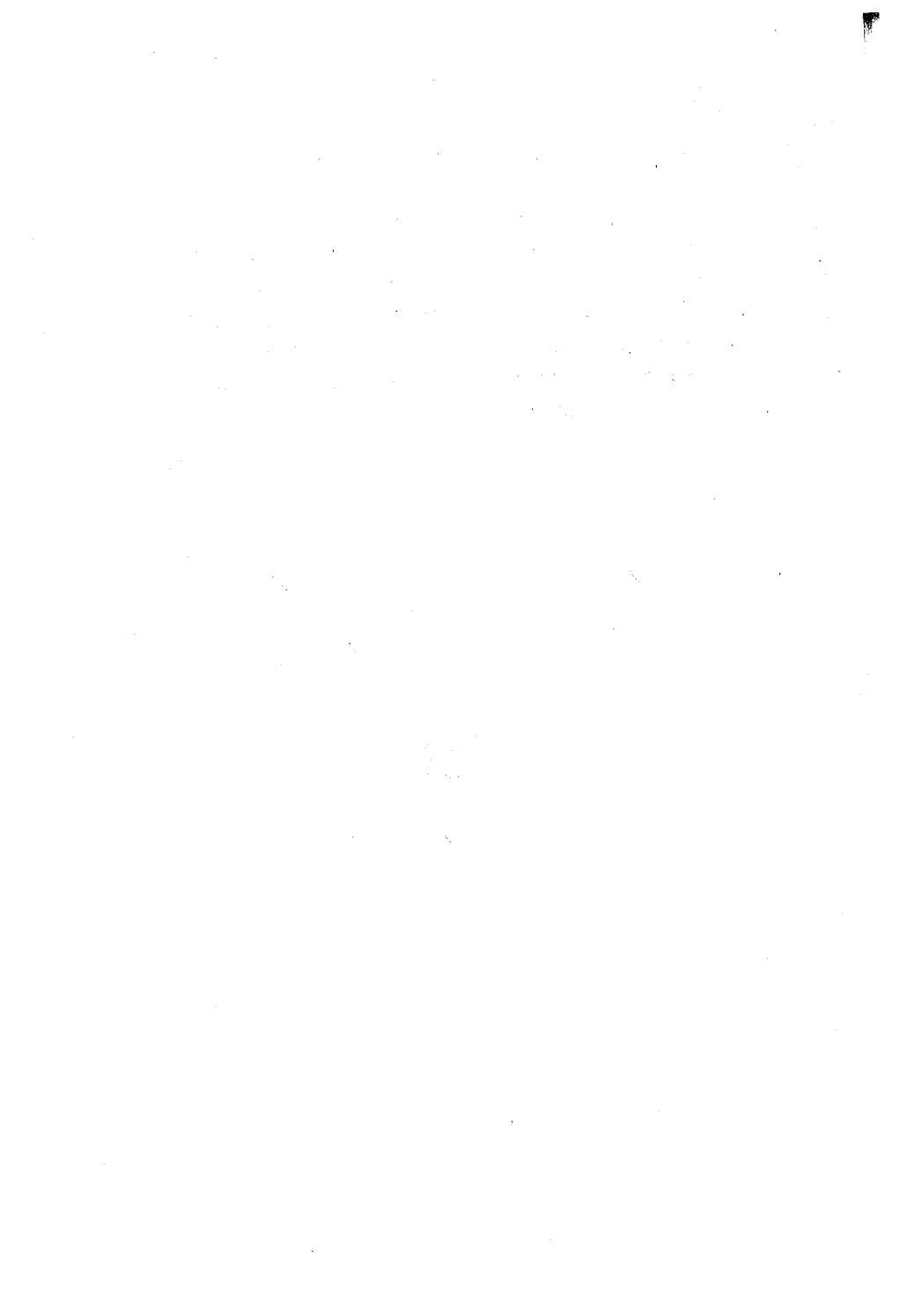
Hadîs-i şerifin te’vilinde; rahmetin doksan dokuzunu kullarına merhamet etmek üzere âhirete saklamıştır, denilmiştir.

Büyükler demişlerdir ki:

Allah’ın üçbin ismi vardır. Bunlardan binini sadece

meleklerle, binini sadece peygamberlere öğretmiştir. Üçyüzünü Tevrat'ta, üçyüzünü İncil'de, üçyüzünü Zebur'da, doksan dokuzunu da Kur'ân'da zikretmiş ve birini de kendine tahsîs etmiştir. Sonra bu üçbin ismin mânâsını besmeledeki isimde dercetmiştir. Kim besmeleyi bunların mânâsını bilerek söylerse Allah'ı bütün esmâsıyla zikretmiş olur.

FÂTIHA SÛRESİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٣﴾
مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٤﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٥﴾
اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ
عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿٧﴾

1- Rahmân, rahîm Allah'ın adıyla.

2-4- Hamd, âlemlerin rabbi, rahmân, rahîm, din gününün yegâne mâliki Allah'a mahsustur.

5- Ancak Sana kulluk ederiz, ancak Sen'den yardım dileriz. (Yahud: İbadet ve ubûdiyetimiz ancak Sanadır, istiânemiz ancak Sendendir.)

6- Bize sırât-ı müstakîmi gösterip bizi o yola ulaştır.

7- Kendilerine nîmet verdiklerinin yoluna! Gaddaba uğrayanlarınkine de değil, dalâlete düşenlerinkine de değil.

Âmîn!

Fâtiha sûresi Mekkîdir. Ve yedi âyettir

Bu sûreye Mushafın ilk sûresi olduğu ve Kur'ân'a bununla başlandığı için "Fâtihatü'l-Kitâb" denir.

Müfessirlerin ekserisine göre, Fâtiha bütün olarak ilk nâzil olan sûredir. Levh-ı Mahfûz'da yazılı ilk sûre de Fâtiha sûresidir. Dünyada her bir muvaffâkiyetin kapılarını açan sûre bu, âhirette cennet kapılarını açan sûre yine budur. Kitâbullahın esrar hazinelerini bu sûre açar. İnsan bu sûrenin inceliklerine muhatap olduğunu idrak etmişse Kur'ân'ın inceliklerine öyle vâkıf olur. Bu sûrenin mânâlarını bilen, bununla nice mânâların kilitlerini açabilir ve âyetlerin yüksek ve gizli mânâlarından istifâde eder.

Bu sûreye "Ümmü'l-Kur'ân" da denir. Bir şeyin ana-sı demektir, aslı demektir. Kur'ân'ın tamamının hulâsası, dört şeyin beyânıdır:

1- Ulûhiyetin beyânı: Allah'ın varlığını, birliğini, esmâ ve sıfatlarını beyân ve î mânâna dâvet...

2- Nübüvvetin beyânı: Allah'ın rasullerine ve son rasul Hazret-i Muhammed -aleyhisselâm- 'a inanmak ve tâbî olmağa dâvet...

3- Kaderin beyânı: Kâinâtın nizâmında Allah'ın değişmeyen ilâhî kanunlarına inanmak ve sünnetullaha tâbî olmak...

4- Kazânın beyânı: Kader kanunlarının tahakkukuyla hâdisâtın vukû bulduğunu bilmek...

Buna göre:

“Cenâb-ı Hakkın ulûhiyetine,

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ meâda, yani âhirete delâlet eder.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ Her şeyin Allah'ın kader ve kazâsıyla vukû bulduğunu isbât ile Cebriye ve Kaderiye'yi reddeder.

Fâtiha Sûresi, “es'seb'u'l-mesânî” diye de isimlendirilmiştir. Çünkü, evvelâ yedi âyettir. İkinci olarak, her bir âyetini okumak yedi kırâatin hepsiyle birden okumağa bedeldir. Kim onu okursa hepsinin kırâatiyle okumuş sevabı verilir. Üçüncüsü Fâtiha'nın yedi âyetini okumak üzere ağızını açana cehennemın yedi kapısı kapanır.

“Mesânî” denilmesine gelince:

Birincisi her namazda en az iki defa okunur.

İkincisi: Her rekatta bir sûre veya birkaç âyet ona eş olarak okunur.

Üçüncüsü: Kul ile Allah arasında ikiye taksim olunmuştur.

Dördüncüsü: Mekke'de bir defa, Medine'de bir defa olmak üzere iki defa nâzil olmuştur.

Beşincisi: İlk yarısı Mekkî âyetleri, ikinci yarısı Medenî âyetleri temsil ve icmâlen tazammun eder.

Sûrenin tamamı, Kur'ân'ın tamamının icmâli, Kur'ân ise Fâtiha'nın tafsîlidir. Bu cihetle bilhassa bu sûreyi namazda dosdoğru okumak lâzımdır. Bu sûrenin bir ismi de Namaz Sûresi'dir. Hadîs-i şerîfte:

لَا صَلَاةَ إِلَّا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

“Fâtihatü'l-Kitab okunmaksızın namaz olmaz.” buyrulmuştur.

Bu sûrenin bir ismi de “Şifâ Sûresi”dir. “Şâfiyye” de denir.

Bir başka ismi “Esâsü'l-Kur’ân”dır. Kur’ân’ın bütün âyetlerini mânen tazammun etmiş olması cihetiyle “Kâfiyye” ve “Vâfiyye” diye de tesmiye olunur.

“Sûretü'l-Hamd, Sûretü's-Sual, Sûretü'ş-Şükr, Sûretü'd-Duâ, Sûretü'l-Kenz” diye isimleri de vardır.

Hadîs-i Kudsî’de:

“Fâtihatü'l-Kitâb Arşın hazinelerinden bir hazinedir.” buyrulduğu mervîdir.

الْحَمْدُ لِلَّهِ : **Hamd Allah’a mahsustur.**

Hamd, Sûfiyeye göre, kendisine hamd edilenin kemâlini izhârdır. Onun kemâlî de sıfatında, ef’âlinde ve âsârında zâhir olmuştur.

Şeyh Dâvud-ı Kayserî der ki:

Hamd; kavfî, fiilî ve hâlî olmak üzere üç kısımdır.

1- **Kavfî hamd**: Cenâb-ı Hak kendisini nasıl senâ ettiyse ve hamdini enbiyâsının lisanlarında, nasıl icrâ ettiyse lisanın öylece hamd ü senâ etmesidir.

2- **Fiilî Hamd:** Allah'ın rızâsını umarak ve ancak O'na teveccüh ederek bedenî ibâdet ve hayrâta devam etmektir. İnsana, lisânıyla hamd etmek ne şekilde vâcib ise her bir uzvuyla hamd etmek de öylece vâciptir. Kul hangi durumda olursa olsun Cenâb-ı Hakk'a hamd etmekle mükelleftir.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-: *كُلِّ حَالٍ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ* buyurmuşlardır ki; *"Her bir hâl için Allah'a hamd olsun."* demektir.

Kulun, Allah'a hamd etmiş olabilmesi için her bir uzvunu ne için yaratıldıysa Allah'a kulluk ve O'na kurbiyet yolunda şer-i şerîfin beyân ettiği vech ve istikâmette kullanması lâzımdır. Kulun bu vazifeleri ifâda nefsi hazlarını tatmin gibi süflî bir arzu bulunmamalıdır.

3- **Hâlf Hamd:** Ruh cihetiyle yapılan hamddir ki; ilmî ve amelî kemâlat ile muttasıf olmak, ahlâk-ı ilâhiye ile ahlâklanmaktır. İnsanlar ahlâk-ı ilâhiyeyi kendilerine ahlâk edinmekle memurdurlar. Bunları peygamberler birer birer tavsif ve târif etmişlerdir.

Kavlî hamd ile hamd eden, hamdettiğini kemal sıfatlarını ona isnat ile târif etmiş olur. Buna göre hamd, târifi lüzumlu kılar. Târif de tearrufu. Yani târif edebilmek için evvelâ mârifet ehli olmak lâzımdır. Kulun hamdi Allah'ı bildiği ölçüde kıymet kazanır.

Hamd, senâ, şükür, medh mânâlarını da müstemildir ki: "lillâhi" kelimesinde senâ, "rabbi'l-âlemîn" de şükür ve "Er-Rahmâni'r-rahîm mâlik-i yevmiddîn"de de medh ifâde edilmiştir.

Sonra buna göre kulun bu üç şekilde hakîkat üzere O'na hamd edebilmesi çok müşküldür. Belki taklîden ve mecâzen mümkündür. Çünkü:

Birincisi: Hamd, senâ ve medh, O'nun zât ve sıfatına lâıyk bir veçhede olmalıdır. Bu ise mârifet-i zât ve sıfat ve ef'ali gerektirir. Âyet-i kerîmelerde ise:

وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا

“Onlar, O’nu ilmen ihâta edemezler, yani kavrayamazlar.” (Tâhâ Sûresi, 110)

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ

“Onlar, Allah’ı hakıyla takdir edemezler.” (En'am Sûresi, 91) buyrulmuştur.

İkincisi: Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- Mîrac Gecesi'nde “Beni senâ et!” emr-i celîline muhâtap oldukta emre imtisal ve izhâr-ı ubûdiyet eyleyerek:

لَا أَحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَيَّ نَفْسِكَ

“Ben, Seni, lâıyk olduğunca senâ edemem! Sen, kendini nasıl senâ etti isen öylesin!” dedi. (Müslim)

Cümlemiz, Cenâb-ı Peygamberi taklîden hamd ü senâ ile memuruz.

Cenâb-ı Hak taklîdimizi tahkîka erdirsin!

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ * فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا سَتَّعْتُمْ

Yani, **“Elhamdülillah de!”** ve **“Allah’a gücünüz yettiği kadar itaat ve ittikâ ediniz!”** emr-i celîli mûcibince şimdi gücümüz yettiğince hamd ü senâ etmekle mükellefiz.

Hucetü'l-İslâm **İmâm Gazâlî** -rahimehullah- *Min-hâcü'l-Âbidîn* nam eserinde der ki:

Hamd ve şükür, sâlikin geçmekle mükellef bulunduğu menzillerin sonuncusudur. Maksudına ancak böyle vâsıl olabilir. Kulun sülûke ilk adımını atması semavî bir ihtar ve husûsî bir tevfik-i ilâhî ile olur ki sâhib-i şeriat Hazret-i Muhammed Mustafâ -sallallahu aleyhi ve sellem- buna:

“Nur kulun kalbine girdiği vakit bir fütuhâta mazhar olur ve inşirah duyar.” mealindeki hadîs-i şerîfiyle işâret buyurmuşlardır.

Dediler ki:

“Yâ Rasûlallah! Bunun, sahibinin bilebileceği bir alâmeti var mıdır?” Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- cevâben:

“Şu aldanma yerinden yani dünyadan, kalben alâkayı kesmek, ebediyet yurduna gönülden yönelmek. Ölüm gelmeden evvel ölüme hazırlanmaktır.” buyurdular.

Kulun kalbine; her şeyden evvel bütün nîmetlerin bir tek mün'imi vardır, diye bir fikir ve ihtar hâsıl oldu mu “Allah benden şükür istiyor, hizmetinde devam ve ziyâ-

de istiyor, şükür etmediğim takdirde nîmetini benden izâle edeceğini ve azabının geleceğini hatırlatıyor! Bana bir peygamber gönderdi, onu mucizelerle teyit etti, benim her şeyi bilen ve her şeye kâdir olan bir rabbimin olduğunu haber verdi, her taatın sevabını, her mâsiyetin ikâbını bildirdi, emretti, nehyetti” diye düşünürse en azından böyle bir istidlal ile Allah’a dönmekten başka çare bulamayacak, kalbinde gitgide yakîn hâsıl olacak, âhîret hazırlığına girecek, şerâatin erkânını zahir ve bâtınıyla öğrenmeğe, ilmini ve mârifetini Allah’ın emirlerini ve Rasûl’ünün sünnetlerini yaşayarak kemâle erdirmeğe çalışacaktır.

İbâdetlere yöneldiği vakit ekseri insanlar gibi kendisinin de günâhlara battığını görecektir ve:

“Ben şu hâlimle ibâdete yönelsem ne olacak? Bunca zamandır günâhlarda ısrar etmişim, mâsiyetlerde bulunmuşum...” gibi fâsit fikirlere mâruz kalacak, fakat gelen ihtar ile:

“Her şeye rağmen Allah’a tevbe etmeliyim, beni bütün bunlardan ancak O kurtaracaktır. Mâsiyetlerimin kirlerinden temizlenip O’nun hizmetine salih kul olacağım!” diyecek, tevbe menzilinde aldığı ihtar onu kurtarmış olacak.

Kul, hukukuna ve şartlarına riâyatle sâdık bir tevbe ettiği vakit sülûküne bakacak. Onu ibâdetlerden alıkoymayan ve onu can evinden saran dört tane azılı düşman görecektir:

Dünya, halk, şeytan, nefis.

Şimdi o bu tehlikeleriyle karşı karşıdır. Fakat dört taraftarı bunları kesip atmaktan başka çaresi yoktur: Dünyadan tecerrüt, halktan teferrüt, şeytanla muhârebe, nefisle mücâhede.

Bu dördüncüsü hepsinin en zor olanıdır. Çünkü ondan tecerrüt de mümkün değildir, şeytan gibi bir defada kahretmek de mümkün değildir.

Fakat kul, çaresiz bırakılmış da değildir:

Nefsini takvâ yularıyla bağlayacak, Hak yolunda kendisine münkad kılacak yâni boyun eğdirecek, hayra sevk edecek ve fesatlardan men edecektir.

Kul buna da muvaffak olunca ona ârız olan ve ibâdete yönelmekten meşgul eden dört mânî daha karşılayacaktır:

1- Zarûrî olan rızık talebi,

2- Korktuğu her şeyden; umduğu, arzu ettiği veya istemediği, sâlih veya fâsit olduğunu bilmediği şeylerden dolayı göreceği ihtar.

3- Onu dört taraftan saracak sıkıntılar ve musîbetler, karsısında dikilen şeytanın muhârebesi, halkın muhâlefeti ve nefsin huysuzluğu.

4- Karşılaşacağı türlü türlü kaza cilveleri.

Bunları da dört şeyle kesecektir:

1- Rızık hususunda üzerine düşen vazifeyi yaptıktan sonra Allah'a tevekkül...

2- Tehlikeli yerlerde Allah'a tefvîz-i umur, yani işi Allah'a bırakmak...

3- Sıkıntı ve musîbet zamanlarında sabır...

4- Allah'ın kazasına rızâ...

Bu dört çare ile dört mefseleti kestikten sonra nefis tembel, somurtmuş, neşesiz, hayra koşmayan, gaflet ve batâete meyil eden, bir sürü lüzumsuz şeylerle vakit kaybettiren, mâsiyete teşvik eden bir belâ olarak karşısına dikilecek, kul bunu da: recâ ve havf makasıyla kesecek.

Recâ: Allah'ın vaat ettiği hayırları ummak.

Havf: Allah'ın haber verdiği ukûbâtın korkmaktır.

Kul havf ve recâ içinde, kendisini hiç bir yol kesici ve sıkıntı verici bir şey meşgul etmeden yoluna devam ederken, şevk u neşât ile ibâdete koyulmuşken iki büyük âfet daha karşısına dikilecek:

Riyâ ve Ucûb.

Bir vakit olup, ibâdetleriyle insanlara mürâîlik eder; bir vakit olur, az bir ibâdetini büyük görür ve nefesine pay çıkarır. Bu vartalara düştüğü anda kendisini her cihetten ok yağmuruna tutulduğunu görecektir. Bu musîbetlerden kurtulmasının yegâne çâresi ihlâsa yapışmak ve ibâdetini Allah'ın kendisine bir lütfu, keremi olarak görmektir.

Cenâb-ı Hakk'ın lütfuyla bu vartadan da kurtulursa "Kulluk" makamına yaklaşmış olur. Şöyle bir bakar; kendini Allah'ın nîmet denizine müstağrak görür, Allah'ın

tevfik ve ismetiyle buraya kadar geldiğine şükreder ve şükürden bir an gâfil olmamağa ihtimam eder, yoksa küfrâna düşerse bu yüce mertebeden düşeceğini bilir.

O mertebe ki, hâlislerin mertebesidir. Artık böyle bir düşünceyi derhal terk ederek hamd ve şükürünü artırmaktan başka çaresi yoktur. Bunda da muvaffak kılınırsa maksûduna vâsıl olmuş olur, ve bütün ömrü boyunca bu güzel hâlet üzere devam eder.

Gün gelir, dünyada bir eğreti gibi olur ve her an âhîret habercisini bekler. Dünyayı hakîkî veçhesiyle görmeye başlar. Ulvî âleme şevki arttıkça artar. Bir bakar ki karşısında âlemlerin Rabb'inin elçisi emânetini almağa gelmiş, Rıdvan onu cennetle müjdeler: Rabbi ona gadap etmeyecektir. Gönül hoşnutluğu içinde emânetini teslim eder. Artık şu süflî âlem ile alâkası kalmamıştır, huzûr-ı ilâhîye varmış, cennet bahçelerinde karar kılmıştır.

Orada söyleyeceği de رَبِّ الْعَالَمِينَ hamd, şükür, medh ve senâdır.

رَبِّ الْعَالَمِينَ : Âlemlerin Rabbi:

Rabb, terbiye ve ıslâh edici yetiştirici demektir. Âlemler hakkında olunca, türlü türlü gıdalarla varlıklarının devamının esbabını yed-i kudretinde tutan ve derece derece mertebe-i kemâle ulaştıran demektir.

İnsan hakkında olunca, zâhirleri nîmet ile terbiye eden, -ki bunun mahalli nefislerdir- bâtınları da rahmet ile terbiye eden -ki bunların mahalli de kalblerdir- de-

mektir. Âbidlerin nefislerini ahkâm-ı şeriat ile, müştakların kalblerini âdâb-ı tarîkat ile, âşıkların sırlarını envâr-ı hakikat ile terbiye edendir. İnsanı bazen etvarıyla yâni ömründe uğrayacağı her bir menzilin muktezâlarıyla, bazen âzâsına koyduğu envârının kuvvetlerinin füyûzâtıyla terbiye eder.

Kemiğe işittiren, yağa görme hassası veren, eti ko-
nuşturan, nebadâtın tane ve meyvelerini yine onların
gidasına ve devamına vesile kılan, hayvanları elleriyle
ve yağlarıyla, yerleri nehirleri ve ağaçlarıyla, eflâki, yıl-
dızları ve nurlarıyla terbiye ederek kullarına musahhar
kılan Allah'ın şânı ne yücedir.

Akıp giden zaman içinde seni sakın kıldı. O derece
hareketli haşerâta gece sükûn verdi. Seni onların hücu-
mundan muhafaza buyurup gündüz rızkını aramağa
imkân verdi. Seni, sanki senden başka bir kulu yokmuş
gibi itinâ ile terbiye etmektedir. Sen ise ya O'na hizmet
etmezsin, ya da edersen O'ndan başka da rabbin var-
mış gibi edersin.

Âlemîn, âlemler demektir. "âlem" kelimesi de cemî-
dir. Müfredi yoktur.

Vehb bin Münebbih demiştir ki:

Allah'ın, daha on-sekiz bin âlemi vardır. Dünya
bunlardan sâdece bir tanesidir. Harap olanlara göre
ümran, sahrada bir tek çadır gibidir.

Kâ'bu'l-Ahbar demiştir ki:

Âlemlerin sayısı tesbit olunamaz. Çünkü Cenâb-ı Hak:

وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ

“Rabbinin ordularını O’ndan başkası bilemez.”

(Müddessir Sûresi, 31) buyurmuştur.

الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ : **Rahmân ve Rahîm:**

Rahmân: Rahmeti dünyada bütün mahlûkâtı kuşatan, herkese rızık ve imkân veren...

Rahîm: Rahmeti âhirette mü'minlere şâmil bulunan...

Fâtiha'da tekrarının sebeplerinden bazıları:

1- Besmelede geçen rahmet zikr-i zâtîdir, Fâtiha'dakiler ise sıfâtî ve kemâlîdir.

2- Bismelenin Fâtiha'dan olmayıp müstakil bir âyet olduğunu beyân eder.

3- Kesret-i zikre teşvik içindir. Allah'ı sevmenin alâmeti Allah'ın zikrini sevmektir.

4- Bu da âlemlerin Rabbi'nin zikridir. Rabbü'l-âlemîn, bütün mahlûkâtını dünyada rızıklandıran, âhirette de mü'minleri mağfiret eden olduğunu beyân etmektedir. Bu sebeple akabinde din gününün mâliki olduğu zikrolunmuştur. Yani rubûbiyet kâh rahmâniyet, kâh rahîmiyet yoluyla tecellî eder.

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ : **Din Gününün Mâliki:**

Gün örfte güneşin doğuşuyla batışı arasındaki zamanı denir. Şerîatta, ikinci fecrin doğuşundan güneşin batmasına kadar geçen vakte gün denir. Burada ise güneşin tulûu ve gurubu bahis mevzuu olmadığı cihetle mutlak vakit demektir ve cezâ gününde emir sahibi ancak O olduğunu beyândır.

“O, din gününün Mâlikidir, Hâkimidir.”

Din, şeriat ve itaat mânâsınadır. Burada ise, **Bey-zâvî**'nin beyânı veçhile yevm-i cezâ ve dâr-ı âhîret demektir. Yevm-i cezâda her umûra mâlik ve hâkim ancak Vâcibü'l-vücûd olup o günde her hangi bir şeye muktedir O'ndan başka kimse bulunmadığını beyân için “Mâlik”, “Yevm”e muzaf kılınmıştır.

Dünyada âriyet ve mecaz târîkiyle mülk ve saltanat sahibi olarak umûr-ı dünyaya muvakkaten mâlik olanların hükümleri onların ölmesiyle bir hayal-i mâzîden ibâret kalır. Fakat yaptıklarından hesaba çekilecekleri bir gün muhakkak vâkîdir ki o günün yegâne mâlik ve hâkimi ancak Allah'tır.

Şu zikrolunan evsâfın îcaplarını icrâ etmek Vâcib teâlâ hazretlerinin ef'alinden olduğu cihetle bu, O'nun hamde lââyık yegâne mâbud olduğunu beyândır. Zîra, âlemlerin Rabbi ve Hâlikı olması, zahir ve bâtın dünyada ve âhirette bilcümle nîmetlerini in'am etmesi ve yevm-i kıyâmete mâlik olması Cenâb-ı Hakk'ın hamde lââyık olduğunu beyân eder.

Çünkü mûtî ile âsî ve zâlimle mazlum arasını tefrik için hazırlanan cezâ gününe Mâlik olanın ancak ibâde-

te lâîyk ve o güne Mâlik olan zât olduğunda azıcık akli olan kimse tereddüt etmez.

Allah teâlâ, âlemlerin Rabbi ve Hâlikı olduğunu be-yânla dünyaya ve esbâb-ı maîşete tevessül edenlerin işlerini kolaylaştırmakla bilcümle nîmetlerini in'am ede-ceğini beyan ve merhamet-i ilâhiyeden istimdadin lüzû-muna işâret buyurduğu gibi, zâlimden mazlumun intika-mını almak üzere yevm-i kıyâmetin ve ahvâl-i âhiretin vukûuna dahî işâret buyurmuş ve bu vesile ile erbâb-ı isyanı itâate dâvet etmiştir.

Çünkü Yevm-i Cezâ'nın vukûuna îman eden bir âsînin elbette o günde perîşan olmamak için nefesine in-saf etmesi lâzımdır.

Binâenaleyh, âhirete îmanı olmayan kimse her fe-nalığa cüret eder ve hiçbir kötülükten çekinmez. Zîra âkîbet korkusu yoktur ki fenalığa cüretten onu men et-sin, fakat Nebiyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-efendimizin şu beyânı hiç kimsenin hatırından çıkma-malıdır:

الْبِرُّ لَا يَبْلَى وَالذَّنْبُ لَا يُنْسَى وَالذِّيَانُ لَا يَمُوتُ
إِعْمَلْ مَا شِئْتَ كَمَا تَدِينُ تَدَانُ

"İyiliğin günü geçmez, günâh unutulmaz, her şeyin karşılığını veren Allah da ölmez. Dilediğini yap. Fakat aynen karşılığını muhakkak göreceksin."

Ayrıca burada Din'den murâd İslâm'dır. Cenâb-ı Hakk'ın:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

“Allah katında yegâne din İslâm’dır.” (Â-i İmrân Sûresi, 19) beyânı o günde tamamen meydana çıkacaktır.

Kişinin İslâm olması, zâhirî ve bâtinî olmak üzere iki kısımdır.

Zâhiren İslâm olmak, lisâniyla ikrar, âzâlarıyla da amel etmektir ki cesetle alâkalıdır. Ceset ise zulmânîdir. Bir mertebeye göre gece zulmânîyeti temsil eder.

Bâtinen İslâm olmak ise kalbin ve sadrın nur-ı ilâhî ile inşirah duymasıdır. Bu rûhânî müslümanlık ise nûrânîdir. Bir mertebeye göre de gündüz nûrânîyeti temsil eder.

Cismânî müslümanlık, cesedin Allah’ın emir ve nehiyelerine itaat ve inkiyâdını îcâp ettirir. Rûhânî müslümanlık da kalb ve ruhun ahkâm-ı ezeliyeye, kaza ve kadere imân ve inkiyâdını icâp ettirir.

Yalnız cismânî müslümanlık hududunda kalan, rûhânî müslümanlık mertebesine erişemez bu da dînen karanlık içinde mütereddit ve mütehayyir kalmaktır ki kesret deryasında bir çok dünya meliklerinin elinde bulunmaktır. Kesrette vahdeti bulmak ise daha başka iştir ki bu Allah’ın hidâyet etmesiyle olur. Hazret-i Halil’in hâline bak ki:

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي

“(İbrahim), gece onu örttüğü vakit bir yıldız gördü de: ‘İşte bu benim Rabbim!’ dedi.” (En’am Sûresi, 76)

Saâdet sabahı gelip nefis dağının arkasından ve kalb maşrığından rûhânî islâm olmaklık güneşi üzerine doğan kimse, فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ “İşte o, Rabbinden bir nur üzerinedir.” (Zümer Sûresi, 22) ve din gününü yakînen görür, apaçık müşâhede eder. Sabah akşam virdi أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ لِلَّهِ ‘Biz ve mülk, Allah’ın mülküyüz.’dür.

Bir müddet ayne’l-yakîn, bir müddet sonra hakka’l-yakîn: “Mülk ve hükümrânlık ancak Allah’ındır. Ve Din Günü’nün Mâlikinden başka mâlik yoktur!” der. Müşâhede gündüzü gelip ‘Mâlik’i açığa görünce de:

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

“İbâdet ve ubûdiyetimiz ancak Sana’dır! Ancak Sana kulluk ederiz! Ancak Sen’den yardım dileriz!” der.

âyet-i- celîlesinin letâifindedir ki; dünyanın âriyet meliklerinden birisi eyyâm-ı devletinde bir gadap edecek olsa dünyanın harap ve binlerce insanın ölmesine sebep olur. Sultanlar Sultanının gadabının ne olacağını düşünmek lâzımdır ki, Sûre-i Meryem’de:

تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَ تَنْشَقُّ الْأَرْضُ
وَ تَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾

“Onlar, Rahmân’a çocuk isnat etmelerinden dolayı az kaldı ki gadab-ı ilâhiyeden semâlar parçalanacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp çökecekti.” (Mer-yem Sûresi, 90-91) buyurmaktadır.

Allah’a ibâdet ve tâat ise âlemin sulh sebebi ve teminatıdır.

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْتَلْكَ
رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى ﴿١٣٢﴾

“Ehline namazı emret ve sen de ona sabırla devam et! Biz senden rızık istemiyoruz! Seni biz rızıklandırırız. Âkıbet, ancak Allah’a itaat edip vikâyesine girmektedir.” (Tâhâ Sûresi, 132)

Bu sebeple dünyanın mesâlihinin muntazam devam etmesi için halkın melike, meliklerin de Melikler Melikine itaat ve inkıyat etmesi lâzımdır.

âyât-i celîlesinin letâifi cümlesindedir ki; Allah’ın saltanatı adliyle kemâldir. Çünkü âyet-i celîlede:

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا

“Mücerret âdil olan mizanları kıyâmet gününde ortaya koyarız. Hiç bir kimseye hiç bir şekilde zulüm edilmez.” (Enbiyâ Sûresi, 47) buyurmuştur.

Bir devrede eğer melik âdil ve hak üzere ise sağmal hayvanların sürüleri çoğalır ve ekinler bereketli

olur. Eğer zâlim ise hepsi bâtil olur ve bereket ortadan kalkar.

Hikâye olunur ki **Nûşirevân** bir defasında avdan dönerken bir bahçeye uğradı. Oradaki çocuğa; “Bana oradan bir nâr verir misin?” dedi. Çocuk verdi. Nar çok sulu ve güzel olmakla susuzluğunu giderdi. Hoşuna girdince bu bahçeyi sahibinden almağı gönlünden geçirdi. Bir nar daha istedi. Bu defaki nar kuru ve susuzdu.

Nûşirevân bunun sebebini sorduğunda çocuk:

“Herhalde melik bir zulme azmetti. Kalbi katılaştı ve nar kurudu...” diye cevap verdi. Nuşirevân çocuğun sözünden uyanarak tevbe etti ve bir nar daha istedi, bu defaki birincisinden daha güzeldi. Bu defa çocuk: “Her halde Melik tevbe etti!” dedi. Nûşirevân mütenebbih olup bir daha zulüm etmemeğe azmetti. Ve ismi adâlet ile yâd edildi.

اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ “**Ancak Sana ibâdet ederiz, ancak Sen'den yardım dileriz. İbâdet ve ubûdîyetimiz ancak Sanadır, istiânemiz ancak Sen'dendir.**”

İbâdet: Cenâb-ı Hakk'ı tâzim suretiyle niyete bağlı olarak ve emredildiği şekilde yapılan tâattır. Gafletsiz namaz, giybitsiz oruç, başa kakmasız sadaka, riyasız hac, süm'asız gaza ve cihâd, eziyetsiz âzat, usanmasız zikir, 'İbâdât' kısmına girer ki Allah'ı tâzim, hâlis niyet ve emir olduğu şekilde yapmak şarttır.

Ubûdiyet: En umûmî mânâsıyla, Cenâb-ı Hakk'ın her takdirine rızâ ve teslimiyettir. İzhâr-ı tezellüldür. Husumetsiz rızâ, şikayetsiz sabır, şüpheden uzak bir yakîn, dönüşü olmayan yöneliş ve tevakkufsuz rızâ-i ilâhîye vusul 'Ubûdiyet' kısmına girer.

İbâdet, ubudiyet mefhumu içinde olan huzû ve huşûnun ve Cenâb-ı Hakk'ı tâzimin en son derecesidir.

İmâm-ı Gazâlî'nin *El-Erbaîn* nâm eserinde tasnif ettiği üzere ibâdetler on kısımdır.

Namaz, zekât, oruç, hac, Kur'ân okumak ve her hâlinde Allah'ı zikretmek, helâl rızık kazanmak, müslümanların haklarının ikâmesine çalışmak, kardeşlik hukukuna riâyet etmek, iyiliği emir ve kötülükten nehyetmek ve sünnet-i seniyeğe ittibâ etmektir.

Bunlar peygamberimize ittibâ olup saâdetin anah-tarlarıdır. Muhabbetullah ancak bununla belli olur. Çünkü Cenâb-ı Hak:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

“De ki ey Habîbim! Eğer Allah'ı seviyorsanız he-men bana tâbî olun ki Allah da sizi sevsin.” (Âl-i İmrân Sûresi, 31) buyurmuştur.

Fahr-i Râzî'nin beyânı veçhile ibâdet, emredicisini tâzim sûretiyle memur bulunduğu fiili emrolunduğu veçhile yerine getirmektir.

Çünkü ibâdet, kulun kemâl-i tezellül, huzû ve huşû ile Rabb-i teâlâyâ kudretinin yettiği kadar tâzimini ifâ et-

mektir. O'nu tâziminin nihayeti ise ibâdeti ancak ve ancak Allah teâlâyâ hasreylemektir. Bu da gönülden mâsivâyı çıkarmaksızın mümkün olmaz. Çünkü kalbinde mâsivâ bulundukça tâzim olabilirse de lâıyık veçhile olamaz, elbette noksan olur. Binâenaleyh şân-ı uluhiyete lâıyık bir ibâdet mâsivâdan ferâgat ve tecerrüd-i tam ile yapılan ibâdettir.

İbâdet, Allah'ın râzı olduğu şeyi yapmak, ubûdiyet, Allah'ın yaptığına râzı olmaktır. Müfessirînin beyânlarına nazaran bu âyet-i celîle hem tevhid-i rubûbiyete, hem tevhid-i ubûdiyete delâlet etmektedir. Tevhid-i rubûbiyet Allah'ın vahdet-i zâtiye ve hakîkiyesini kabul, tevhid-i ubûdiyet ise bu sayede bir vahdet-i içtimâiyenin teşkili için bir inşâ-i taahhüdüdür.

Hem, cemâat kuru bir kalabalık değil, ruh-ı vâhitle hareket edebilen bir heyet-i muntazama-i vahdaniye demektir ki cemâatin teşekkülü bir ruh ve misâk-ı içtimâiye bağlıdır. Bu içtimâî mîsak ise söylemekte olduğumuz **“Ancak Sana ibâdet ederiz, ancak Sen'den yardım dileriz.”** gibi cümlenin vicdanından fıskıran bir ahd ve mukâvele ile teşekkül edecektir. Böyle bir cemâatin teşekkülünün en büyük âmili ve istinatgâhı Sûre-i Fâtiha'dır ki bu teşekkül Fâtiha'nın nüzûlünden sonradır.

İşte Cenâb-ı Allah da evvelâ bu akdi Habîb-i Kibriyâsı Muhammed Mustafâ -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kalb-i risâletpenâhîlerine vahy ile yaptırmış ve bu misâki onun vicdan-ı içtimâîsiyle lisan-ı ubûdiyetine takrir ettirmiştir.

Binaenaleyh, **أَيُّكَ تَعْبُدُ وَأَيُّكَ نَسْتَعِينُ** ahd ü mîsakını tam mânâsıyla söyleyebilen sâdık ve musaddak abd-i ekmel ancak Hâtemü'l-Enbiyâ efendimizdir. Bu münasebetle asıl makam-ı ubûdiyet ve abdiyet O'nundur. Bunun için kelime-i tevhîd ve onun abdiyetinin ve risâletinin beyân edildiği kelime-i şahâdet düstûr-ı îmânı teşkil eder. Onun sînesi öyle bir inşiraha mâlik idi ki Hıra Mağarası'ndaki infirat ve tecerrüdü esnasındaki taabbüdü ile küllî ruhu temsil etmiş ve vicdân-ı ictimâîsi bütün âlemlere imam olmuş ve cemâat-i islâmîye bundan teşekkül etmiştir.

Her asırda onun sünnetine ittibâ ile onun muktedîsi olabilen cemâat-i islâmîye bu akd-i ubûdiyeti hakkıyla söyleyebildikleri devirlerde Allah'tan başkasına boyun da eğmemişler, O'ndan gayriden istiâne de etmemişlerdir. Çünkü izzet ve şeref ancak Allah'a kul olabilir. (Hak Dîni Kur'an Dili, Elmalılı Hamdi Yazır)

Fâtîha sûresinin bu âyet-i celîlesi bir hadîs-i şerîfin beyân ettiği veçhile kul ile Allah arasındadır. Burada, buraya kadarki ifâde şekli değişerek gaybetten huzûra ve şuhûda geçmiştir. Kul, doğrudan doğruya Rabbine hitap ile münâcat eyler. Ancak kulun müşâhedesine bir büyük engel vardır ki o da tezkîyesi ile mükellef bulunduğu nefsidir. Kul bu dağı aşmadıkça müşâhedeye eremez.

Ebû Yezid Bestâmî'nin bazı mükâşefâtında vâki olduğu veçhile:

- İlâhî Sana nasıl yol bulayım, demiş.
- Nefsinden geç ve yürü, diye icâbet olunmuştur.

Nefsin dört sıfatı vardır ki, bunlar emmâre, levvâme, mülheme ve mutmainnedir. Mâlik-i yevmi'd-dîn'in memlûkü olan kul, rabbini ilâhiyet, rubûbiyet, rahmâniyet, rahîmiyet sıfatlarıyla zikretmekle emrolunmuştur.

Onun ilâhiyetini medh, rubûbiyetine şükür, rahmaniyetini senâ, rahîmiyetini temcit ettikten sonra bu dört sıfatın cezbesi kuvvetiyle nefsin bu dört sıfatı elinde köle olmaktan (mülûkiyetten) kurtulur, dört hicap ortadan kalkar, nefsinin karanlığının baskısından ve tasallutundan kurtulur. Din Günü'nün Mâlikî'nin memlûkü olmak gibi bir saâdete ulaşır.

Allah'ın huzurunda onun yardımı olmaksızın hiç bir şeye muktedir olamadığını yakînen görür ve îman eder. Bu îmana erdiği anda Rabbi ona daha başka bir merhametle merhamet eder, bu kulunu; فَادْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ (Bakara Sûresi, 152) vaadiyle beyân ettiği veçhile keremiyle zikreder, yani lutf u keremini bol bol verir. Kul bu durumda Cenab-ı Hakk'a muhatap olmak seviyesine gelmiştir.

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ **“Ey itmînana ermiş nefis!”** (Fecr Sûresi, 27) hitabına mazhar olur. Rabbinin cemâlini görmek üzere:

ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ **“Rabbine dön!”** (Fecr Sûresi, 28) emr ü müjdesiyle dâvet olunur.

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ **“Bizi sırât-ı müstakîme ulaştır!”**
(Bize hidâyet nasîp eyle!)

Kul, önündeki mesafeleri Allah'a ibâdet, ubûdiyet ile kat edip bu esnada karşılaştığı engel ve musîbetlerden Cenâb-ı Hak'tan istiâne edecek, insanlardan gördüğü cefâlara sabır edecek, önündeki nefis dağını Allah'ın inâyetiyle yapacağı mücâhede ile aşacak ve müşâhedeyle erecektir!

Cenâb-ı Hak'a vusul için müşâhede ile neticeleyen bir mücâhede yolu bulmak ve o yola ulaşmak, sırât-ı müstakîme ulaşmak demektir ki muhakkikînin reyine göre sırât-ı müstakîmden murâd budur.

Cenâb-ı Hak:

وَ أَنْ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ
فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ

“İşte size dosdoğru yolum ki onu takip edin. Bunun haricindeki yollara tâbî olmayın ki sizi O'nun yolundan ayırır ve parça parça eder!” (En'âm Sûresi, 153)

Kul, Allah'tan gayri her şeyden yüz çevirmedikçe sırât-ı müstakîme ulaşamaz. Bunun için de mârifetullahı kazanması şarttır. Sırât-ı müstakîm, mârifetullahıdır.

Bir kavle göre sırat-ı müstakîm ibâdetde ifrat ve tefrite düşmeyip iltidali muhafaza ile bu yolda sebat etmektir. Bu da emrolunanı emrolunduğu şekilde yapmaktır ki Nebiyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in *“Beni ihtiyarlattı!”* diye buyurduğu Hûd sûresindeki:

فَاسْتَقِيمْ كَمَا أُمِرْتَ

“Emir olunduğun gibi istikâmet üzere ol!” âyet-i celîlesi bunu ifâde eder.

İnsan, yetişmesi, zâhirî ve bâtinî kuvvetleri bakımından bir kısım tabîî ve ruhânî ahlâk ve sıfatlara sahiptir ki kimisinde ifrat halindedir, kimisinde tefrit halindedir. Kula gereken îtidali muhafaza etmektir.

Dinimizde cimrilik de mezmumdur, israf da mezmumdur.

Bazı sahâbiler bütün sene oruç tutmak, bütün gecelerinin tamamını ibâdetle geçirmek, zürriyetten kesilmek ve bütün ömürlerini bir çeşit ibâdete hasreylemek üzere Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'den izin istediler. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-efendimiz de bunların cümlesinden nehyederek istikâmet yolunu gösterdi ki, bu Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in emrettiğini yapmak, nehyettiğinden içtinap etmektir.

Âyet-i celîlede:

وَمَا آتَيْكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

“Rasul size neyi verirse alınız, hangi şeyden nehyederse ondan sakınınız.” (Haşr Sûresi, 7) buyrulmuştur ki dini yaşamakta sırât-ı müstakîm yani istikâmet yolu budur.

Hâce Abdülhâlık Gucdüvânî hazretlerine:

– Nefsin istediğini mi yapalım, istemediğini mi, diye suâl olundukta:

– Bunu tayinde insan çok defa yanılabilir. Allah'ın emrettiği yapılır, nehyettiği yapılmaz. Hakîkî kulluk budur.

– Sâlikin yoluna şeytan karışır mı, diye sual olundukta:

– Nefsi ifnâ etmenin son hududuna varmayan bir sâlik, öfkeye düşünce şeytan onun yoluna karışır. Nefsini ifnâ eden sâlikte öfke bulunmaz. Yalnız gayret ile öfkeyi karıştırmamak lâzımdır. Gayret, Allah ve Rasûlü'ne ittibâ hususunda muhâlefet edenlere karşı davranıştır, celâettir. Bu gayret zuhur edince şeytan kaçır, diye buyurmuşlardır.

Bir gece Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- dolaşırken Hazret-i Ömer -radiyallahu anh-'in evine uğradı.

Ömer -radiyallahu anh- yüksek sesle Kur'ân okuyordu. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– Niye böyle yapıyorsun, diye sual buyurdukta:

– Uyuyanları uyarmak, şeytanı da kovmak için yâ Rasûlallah, diye cevap verdi.

Rasûlullah:

– Sesini biraz hafiflet, diye buyurdular. Ve oradan Ebû Bekir es-Sıddîk -radiyallahu anh-'a uğradılar. O da Kur'ân'ı çok hafif sesle okuyordu. Ona:

– Niye böyle yapıyorsun, diye suâl buyurdukta.

– Kendisine münâcat ettiğim bu kadarını da işitiyor,

diye cevap verdi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Ebû Bekir'e:

– Sen de sesini biraz yükselt, buyurdular.

Rasûlullah'ın yaptığı veçhile şu âyet-i celîle bu iki hâlin itidalini beyân eder:

وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ
ذَلِكَ سَبِيلًا

“Namazını tamamen cehretme, onu iyice de kısma, bu ikisinin arasında bir yol tut!” (İsrâ Sûresi, 110)

Hidâyet üç kısımdır:

1- Hidâyet-i âmme: Bütün zî-hayatı içine alır. Her birisi kendine menfaat verecek şeyi bilir ve temine çalışır, zarar verecek şeylerden de kaçır. Tâhâ sûresindeki:

رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ حَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى

“Rabbimiz O'dur ki her şeye hilkatini vermiş, sonra ona yolunu göstermiştir.” (Tâhâ Sûresi, 50)

2- Hidâyet-i Hâssa: Mü'minleri içine alır. Allah'ın kendine îman edenlere cennetin yolunu göstermesidir ki:

إِنَّ الدِّينَ أَمْتُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ

“Allah'a îman eden ve sâlih ameller işleyenleri

Rableri îmanlarıyla hidâyete eriřtirir.” (Yûnus Sûresi, 9)
âyet-i celilesiyle ifâde olunan hidâyettir.

3- Hidâyet-i Ehass: Hakîkî hidâyettir ki hakîkate buradan yol bulunur. Bu, Allah ile Allah’a gitmektir, yahud Allah’ın, kulunu kitabıyla hidâyete eriştirmesidir:

إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيِّهْدِينِ

“Ben rabbime gidiyorum. Beni O hidâyete eriřtirecek.” (Sâffât Sûresi, 99)

اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ

“Allah, dilediğini kendine seçer, O’na yönelenlere de kendisine varan yolu gösterir.” (Şûrâ Sûresi, 13)

Allah, kendisine yönelenleri vücûd-ı beşerîlerinin zulumâtından kurtarıp vücud-ı rûhânîlerinin nûrâniyeti-ne ulaştırır. Bu Allah’ın, sırât-ı müstakîme ulaştırmasıdır. Bu hidâyete ermek için Kur’ân ve sünnete temes-sük yani tam sarılmak şarttır. Âyet-i celîlede:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾

“Ey ehl-i kitap! Size, kitaptan gizlediğiniz çok şeyleri beyân eden ve çok şeyleri affeden Rasulü-müz gelmiştir. Size Allah’tan bir nur ve her şeyi açıklayan bir Kitap gelmiştir. Allah onunla rızâsının peşine düşenleri selâm yollarına ulaştırır ve izniyle karanlıklardan çıkarır, nura kavuşturur. Ve onları sırât-ı müstakîme hidâyet eder.” (Mâide Sûresi, 15-16)

Sırât-ı müstakîm, dîn-i kayyimdir, İslâm’dır. Yine Kur’ân’ın delâletiyle Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-’in üzerinde bulunduğu ahlâktır. Cenâb-ı Hak O’nun hakkında:

وَأَنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

“Muhakkak ki Sen çok yüksek bir ahlâk üzeresin.” (Kalem Sûresi, 4) buyurmuştur.

Keza sırât-ı müstakîm Allah’ın ve Rasulünün yoludur. Nitekim:

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِلَّا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ﴿٥٣﴾

“Muhakkak ki sen sırât-ı müstakîmi, Allah’ın yolunu gösteriyorsun. O Allah ki semâlardakiler ve arzdağkiler hep onundur. Biliniz ki bütün işler dönüp dolaşır nihayet Allah’a varacaktır.” (Şûrâ Sûresi, 52-53)

Bu yola basîret üzere dâvet olunmuştur. Basîret üzere de ittibâ lâzımdır.

قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي

“De ki işte benim yolum! Kendimi ve bana tâbî olanları Allah’a basîret üzere dâvet ediyorum.” (Yûsuf Sûresi, 108)

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ
عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿٧﴾

“Bizi sırât-ı müstakîme ulaştır! Kendilerine nîmet verdiklerinin yoluna. Gadaba uğrayanların ve dalâlete düşenlerin yoluna değil!”

Sırât-ı müstakîm, kendilerine nîmet verilenlerin yoludur ki; bu Meryem sûresinin elli sekizinci âyet-i celîlesinde beyân olduğu veçhile bütün peygamberlerin yoludur. Onları, siddîkler, şehitler ve sâlihler takip ederler.

Allah, âriflere mârifet; velîlere sıdk, safvet, rızâ ve yakîn, ebrâra hilm ve re’fet; müritlere ibâdet zevki, mü’minlere uhuvvet lezzeti in’am etmiştir.

Hadîs-i şerîfte beyân olduğu veçhile, gadaba uğrayanlar ve lânetlenenler Yahûdilerdir, dalâlete düşenler de Hıristiyanlardır.

Bunlar peygamberlerinin tebliğlerini kabul etmedikten başka, Allah’a O’na lâyük olmayan sıfatlar isnat ettiler, küfürlerinde inat ettiler, niceleri türlü tereddütlerden

sonra îmana gelip hemen arkasından küfrettiler ve küfürlerinde inat ettiler, bununla kalmayıp peygamberlerini bi-gayri hakkın katlettiler.

Kimileri "Allah fakirdir, biz ganîleriz!" dediler, kimileri "Allah çocuk edindi!" dediler, haşa, ve lânetlendiler. Gadab-ı ilâhîye uğradılar.

Bunlar peygamberlerine gönderilen vahiy nurunu görmeyenler ve hevâ-i nefis yolunda helak olanlardır. Beşeriyetlerinin zulûmâtını ve şeytanlarını taklit yolunda perişan olanlardır. Allah bunlara gadabıyla lânet etmiş, rahmetinden tart etmiştir.

Bunlar Hazret-i Muhammed -aleyhisselâm-'ın müstakîm şeriâtına, dosdoğru yoluna tâbî olmadıkları için Allah'ın insana lâyıf görüp verdiği ahsen-i takvîmden ve mertebe-i insâniyetten düştüler, bir çokları hem sûreten hem sîreten hınzırlara - maymunlara çevrildiler. Bunlar Kur'ân'da sarahatle beyân olunur. (Bakara Sûresi, 65)

Onlar sırât-ı müstakîme yönelmeyince insaniyet derecesinden düştüler ve rubûbiyetin kendilerine sayısız nîmet ve mühletlerini unuttular, tevhit yoluna girmediler, şeytanı dost edindiler ve ona teslim oldular. Hevalarını ilâh edindiler. (Câsiye Sûresi, 23) Âhireti unutup dünya ile mutmain oldular. (Kıyâme Sûresi, 20-21) Tевhit etmediler, tesliyyet ettiler, Allah -hâşâ- üçün üçüncüsüdür. (Mâide Sûresi, 73) dediler, Allah'ı unuttular, Allah da onlara kendilerini unutturdu ve bize onlar gibi olmamaklığımızı emir buyurdu. (Haşr Sûresi, 19) Kitabının başında da bu en büyük duayı öğretti.

Cenâb-ı Hak hadîs-i kudsi'de buyurmuşlardır ki:

قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نَصْفَيْنِ وَلِعَبْدِي مَسْأَلٌ
فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ قَالَ اللَّهُ حَمِدَنِي
عَبْدِي فَإِذَا قَالَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمِ قَالَ اللَّهُ أَنْتَى عَلَيَّ
عَبْدِي فَإِذَا قَالَ مَالِكٌ يَوْمَ الدِّينِ قَالَ مَجَدَّنِي عَبْدِي فَإِذَا
قَالَ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ قَالَ هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي
وَلِعَبْدِي مَسْأَلٌ فَإِذَا قَالَ إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ
الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ
قَالَ هَذَا لِعَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ

"Namazı² kendimle kulum arasında ikiye taksim ettim. Kuluma da istediğini vereceğim. Kul: **"Hamd âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur."** dediği zaman Allah "Kulum bana hamdetti!" der. Kul: **"O Allah ki rahmândır, rahîmdir."** dediği zaman Allah: "Kulum beni senâ etti!" der. Kul: **"O din gününün mâlikidir."** dediği zaman Allah: "Kulum beni temcîd etti!" der. Kul: **"Ancak Sana ibâdet ederiz, ancak Sen'den yardım dileriz."** dediği zaman "Bu benimle kulum arasındadır ve kulum için istediği vardır!" der. Kul: **"Bizi sırât-ı müstakîme, kendilerine nîmet verdiklerinin yoluna ulaştır, gada-ba uğrayanların ve dalâlete düşenlerin yollarına değil."** dediği zaman Allah: "Burası kulum içindir, kulum için de istediği vardır!" der." (Ahmed bin Hanbel, Tirmizî)

2. "Fâtiha olmaksızın namaz olmaz!" meâlindeki hâdis-i şerifte beyan olunduğu gibi burada Fâtiha 'Namaz' olarak ifade buyruluyor.

أَمِينَ "Ey Rabbimiz, duamıza icâbet et, kabul et!" demektir.

Ebû Hüreyre'den rivâyet olunduğu veçhile Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- efendimiz: "Âmin!" dediği zaman "Âmin!" deyiniz. "Âmin deyışı melâikenin âminine tevâfuk edenin geçmiş günahları mağfiret olunur." buyurmuşlardır.

Rivâyet olunur ki Şam'dan Ebû Cehil'in yedi kervanı büyük bir mal ile yedi bölük halinde gelince Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ve ashabı onu gördüler. Sahabenin ekserisi aç ve çaresiz idiler. Nebiyy-i Ekrem ashabının hâline de bakmakla gönlü bir parça meşgul oldu. Hemen:

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ

"Muhakkak ki sana seb'u'l-mesânîyi ve Kur'ân-ı azîmi verdik!" (Hicr Sûresi, 87) âyet-i celîlesi nâzil oluverdi. Yani Ebû Cehil'in yedi kafilesinden çok daha hayırlı olan Seb'u'l-Mesânîyi, yani Fâtîha'yı ve Kur'ân-ı azîmi verdik, buyruldu.

Cenâb-ı Hak Nebiyy-i Ekrem'in bunu kendisi için istemediğini de bilmekle:

وَلَا تَحْزَنَ عَلَيْهِمْ "Sen onlar için de mahzun olma!"

(Nahl Sûresi, 127)

وَإِخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ "Ve mü'minlere kanatlarını ger!" (Hicr Sûresi, 88) buyurdu

Fahr-i Râzî'nin Tefsîr-i Kebîr'inde Molla Fenârî'nin de *Fâtiha Tefsîr'i*nde beyân ettikleri veçhile Fâtiha Sûresi, baş tarafında mebde ve meâde müteallik bütün mesâ-ili, mârifetullahı, ilm-i Kur'ân'ın mevzûunu, ve mukaddimâtını, ortasında ilm-i Kur'ân'ın mevzû-ı hâssı, gâyesi ve dîn-i İslâm'ın en büyük kanun-ı fitrat olan nisbet-i ilâhiye ile cümle esrâr-ı içtimâiye ve hukûkiyeyi beyân ettikten sonra son kısmında da tarîk-i hakkın en güzel târifini en muazzam bir belâgat ile tespit etmiş ve bunların cümlesini başındaki "Elhamdülillah!" cümle-i bâliğasına dercedip ebeden geçerli olduğunu Allah adı ile îlan eylemiştir.

Şu halde İslâm, gadaba uğratmadan, dalâlete düşürmeden, saâdet ve selâmetle Allah'ın nîmetlerine ve Allah'a götürüp "Elhamdülillah!" dedirten apaçık, dosdoğru ve hak, hakîkat, istikâmet yoludur.

Bu din ile tedeyyünün başı, evvelâ Allah teâlâyı tanımak, O'na "**Ancak Sana ibâdet ederiz, her işimizde ancak Sen'den yardım dileriz.**" diyerek kemâl-i tevhid ile ahd ü misâk ve ondan sonra kemâl-i ihlâs ile îcâbını icrâ için cümle hukukun hududunu bildiren ve üzerinde suhûlet ve selâmetle yürümek mümkün olan müstakîm şeriata hidâyet ve tevfiik talep eylemektir ki; böyle güzel bir talebin, duanın cevâbı Sûre-i Bakara'nın başında beyân edilmiştir.

Bize düşen ihsan ile, yani Allah teâlâyı görüyormuş gibi ibâdet etmektir. Nebiy-i ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- hadîs-i şerîfinde:

الْإِحْسَانُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ وَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

"İhsan, Allah'ı görüyormuş gibi ibâdet etmendir. Sen O'nu görmüyorsan da O seni görüyor." buyurmuşlardır.

Hidâyet-i hakîkiye de her an bu duygu ve şuur içinde bulunmak ve bütün hayatını bu inanca göre tanzim etmektir.

